

OILAVIY BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING XORIJIY TAJRIBALARI

Narziyeva Nargiza Nurullayevna

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

Djurayeva Munira Sadilloyevna

Ilmiy rahbar

Anotatsiya. Mazkur ishda dunyoning turli mamlakatlarida oilaviy biznesni rivojlantirish bo'yicha qo'llanilayotgan ilg'or tajribalar, ularning huquqiy va tashkiliy asoslari, boshqaruv modeli hamda davlat tomonidan ko'rsatiladigan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari o'rganiladi. Tadqiqot davomida Yevropa, Osiyo va Amerika davlatlaridagi oilaviy tadbirkorlik amaliyotlari tahlil qilinib, ularning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri, bandlikni oshirishdagi o'rni va barqaror rivojlanishga qo'shayotgan hissasi yoritiladi. Shuningdek, xorijiy tajribalarni O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlari, mavjud to'siqlar va istiqbolli yo'nalishlar bo'yicha takliflar yoritib beriladi.

Kalit so'zlar: oilaviy biznes, tadbirkorlik, xorijiy tajriba, kichik biznes, davlat qo'llab-quvvatlashi, boshqaruv modeli, iqtisodiy rivojlanish, bandlik, innovatsion yondashuv, xalqaro amaliyot.

Bugungi globallashuv jarayonida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish iqtisodiy barqarorlikning eng muhim omillaridan biriga aylandi. Shular qatorida oilaviy biznes alohida ahamiyat kasb etib, mamlakatlarda bandlikni oshirish, aholining daromad manbalarini kengaytirish va tadbirkorlik madaniyatini shakllantirishda muhim o'rin tutmoqda. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, oilaviy biznesni qo'llab-quvvatlash iqtisodiyotning ichki mustahkamligini ta'minlash, mahalliy bozorni rivojlantirish va innovatsion yondashuvlarni rag'batlantirishga xizmat qiladi.

Xorijiy mamlakatlarda oilaviy tadbirkorlikka yondashuvlar turlicha bo'lib, ularning har biri o'zining iqtisodiy, huquqiy, madaniy sharoitidan kelib chiqqan holda shakllangan. Yevropa davlatlarida oilaviy biznes asosan uzoq yillik merosga tayangan holda faoliyat yuritisa, Osiyo mamlakatlarida u iqtisodiy o'sishning asosiy drayverlaridan biri sifatida ko'riladi. Bunday tajribalarni o'rganish O'zbekistonda oilaviy tadbirkorlikni yanada rivojlantirish, mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanish va xalqaro amaliyot asosida takomillashtirilgan yondashuvlarni yaratish uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur tezisda dunyoning yetakchi davlatlarida oilaviy biznesni rivojlantirish borasidagi ilg'or tajribalar, ularning boshqaruv modeli, davlat tomonidan ko'rsatiladigan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari hamda ushbu tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish imkoniyatlari tahlil etiladi.

Oilaviy biznes – bu, bir oilaga mansub shaxslar tomonidan tashkil etilib, ular tomonidan boshqariladigan va meros sifatida avloddan-avlodga o'tishi mumkin bo'lgan tadbirkorlik subyektidir. Jahon iqtisodiyotida oilaviy bizneslar umumiy korxonalar sonining 60–80 foizini tashkil etib, ko'plab davlatlarda iqtisodiy barqarorlikning asosiy tayanchi sifatida qaraladi.

Ularning afzalliklari, boshqaruvdagi moslashuvchanlik, qaror qabul qilishdagi tezlik, uzoq muddatli strategik yo'nalishning mavjudligi imkoniyatidir.

Oilaviy biznesda boshqaruvni avlodlarga o'tkazish jarayonidagi qiyinchiliklar, hissiyotga asoslangan qarorlar, malakali menejment yetishmasligi kabi muammolar ham kuzatiladi. Shu bois, dunyoning ko'plab mamlakatlari oilaviy korxonalarni qo'llab-quvvatlash bo'yicha alohida yondashuvlarni joriy etgan.

Rivojlangan Yevropa davlatlarida oilaviy biznes iqtisodiyotning asosiy tarkibiy qismi bo'lib, Germaniya, Italiya, Fransiya kabi mamlakatlar bu borada katta tajribaga ega. Masalan, Germaniyada oilaviy korxonalar "Mittelstand" deb ataladi va ular sanoat ishlab chiqarishining 50 foizidan ziyodini tashkil etadi. Ushbu korxonalar uchun soliq imtiyozlari, innovatsion rivojlanishni qo'llab-quvvatlash dasturlari, eksportga yo'naltirilgan grantlar mavjud. Eng muhim jihati – avlodlar almashinuvi (succession planning) bo'yicha maxsus konsalting markazlari faoliyat yuritadi.

Italiyada oilaviy bizneslar asosan moddiy-madaniy merosga asoslangan bo'lib, kichik ishlab chiqarish, moda sanoati va xizmat ko'rsatish tarmoqlarida keng rivojlangan. Davlat tomonidan imtiyozli kreditlar berilishi va biznesni ro'yxatdan o'tkazish jarayonining soddalashtirilishi ularning barqaror faoliyatini ta'minlaydi.

Fransiyada esa oilaviy tadbirkorlikni boshqarish va mulkni avlodlarga o'tkazish jarayonlari tartibga solingan bo'lib, korxona qiymatini baholash hamda soliq yukini kamaytirishga qaratilgan maxsus mexanizmlar mavjud.

Osiyo mamlakatlari, xususan, Janubiy Koreya, Yaponiya va Xitoy oilaviy biznesni iqtisodiy o'sishning muhim omili sifatida ko'radi.

Yaponiyada oilaviy korxonalar juda qadimiy tarixga ega. Bu yerda biznesning meros bo'yicha uzluksiz davom etishi asosiy tamoyil bo'lib, hatto zarur bo'lsa, biznesni saqlash uchun "oilaga tashqi vorisni" qabul qilish an'anasi mavjud. Boshqaruvdagi qat'iy intizom, innovatsiyaga sodiqlik va uzoq muddatli strategiya oilaviy korxonalarning muvaffaqiyatiga xizmat qilmoqda.

Janubiy Koreyada esa oilaviy bizneslarning yirik shakli — chaebollar (Samsung, Hyundai va boshqalar) iqtisodiyotning asosiy drayveri hisoblanadi. Davlat ushbu korxonalar bilan hamkorlikda innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlab, ularga eksport bo'yicha rag'batlar taqdim etadi.

Xitoyda kichik va o'rta oilaviy bizneslar iqtisodiy islohotlar jarayonida tez sur'atlarda rivojlanib, aholi bandligining muhim qismini ta'minlamoqda. Davlat ular

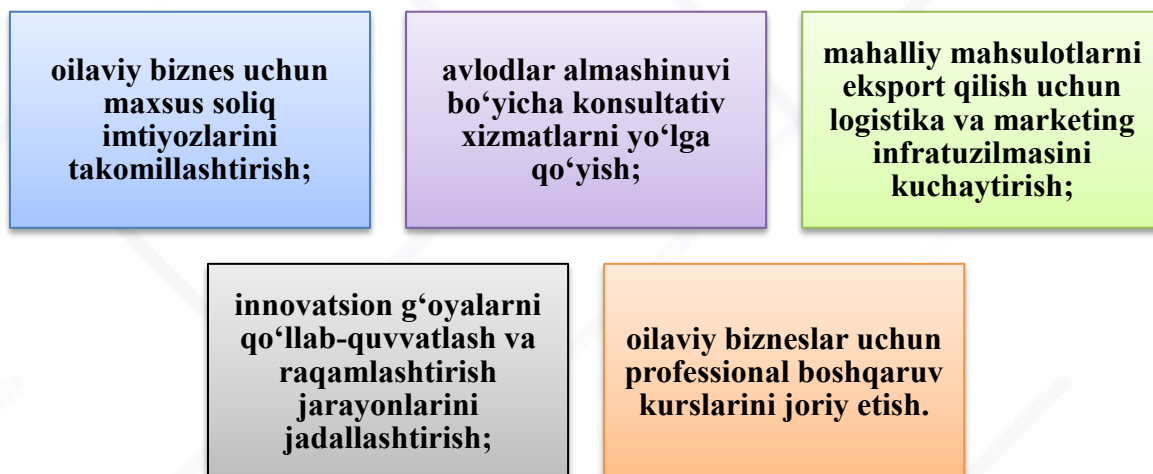
uchun soddalashtirilgan soliq tizimi, arzon kreditlar va elektron tijorat infratuzilmasini kengaytirish orqali qo'llab-quvvatlash ko'rsatmoqda.

AQShda oilaviy bizneslar kichik korxonalarninig 90 foizini tashkil etadi. Ularning ustun jihati – mukammal biznes-boshqaruv tizimida, korxona ichida aniq vazifa taqsimoti, menejmentni professional xodimlar orqali olib borilishi, qonuniy merosxo'rlik tizimi hamda biznesni kengaytirish uchun venchur moliyalashtirishdan foydalanishlar hisoblanadi.

Bundan tashqari, AQShda oilaviy tadbirkorlik bo'yicha ilmiy markazlar faoliyat yuritadi va ular biznes egalariga treninglar, maslahatlar va huquqiy ko'mak beradi.

Shu jumladan, O'zbekistonda so'nggi yillarda oilaviy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha bir qator dasturlar amalga oshirilmoqda. Xususan, imtiyozli kreditlar ajratish, ro'yxatdan o'tish jarayonini soddalashtirish, oilaviy tadbirkorlar maktablarini tashkil etilgan.

Xorijiy tajribalari asosida O'zbekistonda oilaviy tadbirkorlikni quyidagi yo'nalishlarini yanada rivojlantirish maqsadga muvofiq bo'lar edi (1-rasmga qarang):

1-rasm. Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish chora-tadbirlari.

Ushbu chora-tadbirlar oilaviy tadbirkorlikning barqaror rivojlanishiga, bandlikning ortishiga va aholi farovonligining oshishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Xorijiy mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, oilaviy biznes iqtisodiyotning barqaror ishlashi, aholi bandligini oshirish va tadbirkorlik madaniyatini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Rivojlangan Yevropa mamlakatlarida oilaviy korxonalarining uzoq muddatli strategiyaga asoslangan boshqaruv tizimi, Osiyo davlatlarida an'anaviy qadriyatlar va innovatsion yondashuvlar uyg'unligi, AQShda esa professional menejment va kapital bozorlaridan samarali foydalanish oilaviy biznesning muvaffaqiyat omili sifatida namoyon bo'ladi.

Ushbu tajribalarni O'zbekiston sharoitida qo'llash orqali oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishni yangi bosqichga olib chiqish mumkin. Avlodlar almashinuvi

jarayonlarini qo'llab-quvvatlash, soliq va moliyaviy imtiyozlarni takomillashtirish, marketing hamda eksport infratuzilmasini kuchaytirish, raqamlashtirish jarayonlarini jadallashtirish oilaviy bizneslarning samaradorligini oshirib, xorijiy tajribalarni o'rganish va ularning eng maqbul jihatlarini milliy iqtisodiyotga integratsiya qilish O'zbekistonda oilaviy biznesni barqaror rivojlantirishning muhim omili hisoblanadi.

REFERENCES

1. Джураева, М. С., & Алимова, Ш. А. (2025). АНАЛИЗ ТОЧКИ БЕЗУБЫТОЧНОСТИ И МАРЖИНАЛЬНОЙ ПРИБЫЛИ. STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS, 1(4), 88-94. Abdullayev A. "Tadbirkorlikning nazariy asoslari". – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2021.
2. Azimov, B. F. (2025). INNOVATSIYALARNI QO 'LLAB-QUVVATLASH XIZMATLARI: ISPANIYA, POLSHA VA BOLGARIYA TAJRIBALARI. THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD, 1(4), 12-23. 22.
3. Azimov, B. F. (2025). THE IMPORTANCE OF INNOVATION SUPPORT AND DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL PARKS, ITS EVOLUTION. International journal of advanced research in education, technology and management, 4(1), 333-347
4. OECD. "Family Business in the Modern Economy". – Paris, 2021.
5. Маннопова, М. С. (2019). Хорижий мамлакатларда аҳоли бандлигини таъминлашнинг моделлари ва уларнинг ўзига хос хусусиятлари. Европа Иттифоқи Erasmus+дастурининг MAGNET – Университетлар Ўзбекистонда ўрта ёш аҳолини ўқитиш ва касбга тайёрлаш марказларининг асосий ҳамкори, 1(5), 150-151.
6. Karimov B. "Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish tamoyillari". – Toshkent: Fan, 2020.
7. Xitoy Xalq Respublikasi Savdo vazirligi hisobotlari, 2022–2023.
8. Germaniya Federal Iqtisodiyot va Energetika vazirligi. "Mittelstand Strategy", 2021.